

Абзалова Хуршида Мирзиятовна

*Тошкент давлат юридик университети Жиноят ҳуқуқи, криминология ва
коррупцияга қарши курашиш кафедраси доценти,
юридик фанлари доктори*

Эргашев Зафар Сайфулло ўғли

*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Ҳуқуқий сиёсат
тадқиқот институтининг масъул ходими*

**ЖУРНАЛИСТ ФАОЛИЯТИ ҲИМОЯСИ: ҲУҚУҚИЙ
МЕХАНИЗМЛАР ТАКОМИЛЛАШТИРИЛИШИ ЛОЗИМ**

Абзалова Хуршида Мирзиятовна

*Доктор юридических наук, доцент кафедры Уголовного права,
криминологии и противодействия коррупции, Ташкентский
государственный юридический университет*

Эргашев Зафар Сайфулло ўғли

*Ответственный сотрудник Исследовательского института правовой
политики при Министерстве юстиции Республики Узбекистан*

**ЗАЩИТА ЖУРНАЛИСТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ПРАВОВЫЕ
МЕХАНИЗМЫ НЕОБХОДИМО СОВЕРШЕНСТВОВАТЬ**

Abzalova Khurshida

*Associate Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-
Corruption of Tashkent State Law University, Doctor of Law, Associate Professor*

Ergashev Zafar

*Senior researcher of the Research Institute of Legal Policy under the
Ministry of Justice*

**THE PROTECTION OF JOURNALIST'S ACTIVITY: LEGAL
MECHANISMS NEED TO BE IMPROVED**

Аннотация. Мақолада журналист ҳуқуқларини ҳимоя қилиш билан боғлиқ масалалар очиб берилган. Журналист фаолиятига аралашганлик учун жавобгарликка тортиш бўйича хорижий давлатлар тажрибаси кўрсатиб ўтилган.

Калит сўзлари: журналист, журналистнинг профессионал фаолияти, демократик қадриятлар.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы, связанные с защитой журналистских прав. Представлен опыт зарубежных стран по привлечению к ответственности за вмешательство в деятельности журналистов.

Ключевые слова: журналист, профессиональная деятельность журналиста, демократические ценности.

Annotation. The article deals with issues related to the protection of journalistic rights. The experience of foreign countries in bringing journalists to justice for interfering in their activities is presented.

Key words: journalist, professional activity of journalist, democratic values.

Сўз эркинлигини таъминламасдан туриб, кучли демократик жамият қуриб бўлмайди. Мустақил оммавий ахборот воситалари эса сўз эркинлигининг пойдевори ҳисобланади.

Журналистлар мамлакатда юз бераётган воқеа-ҳодисаларни холис таҳлил қилган ҳолда, кенг жамоатчилик эътиборига етказишади ва шу орқали фундаментал демократик кадриятларни ҳимоя қилишади.

Оммавий ахборот воситаларининг мустақиллиги коррупцияга қарши курашишда ҳам катта аҳамиятга эга.

Амалдаги қонунчиликда журналист фаолиятининг кафолатлари тўлиқ белгиланган бўлиб, журналистга тазйиқ ўтказганлик, журналистлик фаолиятига аралашганлик, журналистнинг материаллари ва зарур техника воситаларини ғайриқонуний равишда олиб қўйганлик қатъий равишда тақиқланган ҳамда тегишли жавобгарликка сабаб бўлиши назарда тутилган.

Бироқ юқоридаги жавобгарликни амалга ошириш механизми журналистлик фаолиятининг тўлиқ ҳимоясини таъминлай олмаяпти. Хусусан, журналистга тазйиқ ўтказганлик ҳамда қонуний журналистлик фаолиятига аралашганлик учун Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси ёки Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексида алоҳида жавобгарлик чораси белгиланмаган.

Агар содир этилган қилмишда бошқа жиноят ёки ҳуқуқбузарлик аломатлари мавжуд бўлмаса, журналистларнинг бузилган ҳуқуқларини тиклаш масаласи фақат фуқаролик суд ишларини юритиш тартибида ҳал этилиши мумкин.

Шунингдек, журналист фаолиятига тўсқинлик қилган шахс меҳнат қонунчилигига мувофиқ интизомий жавобгарликка ҳам тортилиши мумкин.

Ажабланарлиси шундаки, Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексида Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардия ҳарбий хизматчиси, ички ишлар органлари ходими, прокурор, адвокат, нотариус, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Инсон ҳуқуқлари бўйича вакилининг, ҳатто таълим муассасаси педагог ходимининг қонуний фаолиятига тўсқинлик қилганлик учун алоҳида маъмурий жавобгарлик белгиланган.

Аммо жамиятдаги демократик қадриятларни ҳимоя қилиб, адолатсизликка қарши курашувчи журналистларнинг қонуний фаолиятига тўсқинлик қилганлик учун Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги қонунчиликда алоҳида жавобгарлик чораси назарда тутилмаган.

Қонунчиликдаги ушбу ҳуқуқий бўшлиқ Конституциямизнинг 67-моддасида назарда тутилган оммавий ахборот воситалари эркинлигининг тўлиқ таъминланмаслигига ҳам сабаб бўлмоқда. Чунки журналистлар фаолиятига ноқонуний аралашувга чек қўймасдан туриб, оммавий ахборот воситалари эркинлигини таъминлаб бўлмайди.

Маълумот учун: “Reporters Without Borders” халқаро нодавлат ташкилоти томонидан нашр этиладиган “Жаҳон матбуот эркинлиги” индексининг 2021 йилдаги ҳисоботида Ўзбекистон **180** та давлат орасидан **157**-ўринни эгаллаган[1].

Ҳисоботда Ўзбекистонда давлат ҳокимияти органлари оммавий ахборот воситаларини чекловчи қонунчилик бўйича тегишли ислохотларни амалга оширишга шошилмаётганлиги таъкидланган[2].

Биргина 2021 йилда мамлакатимизда журналистлик фаолиятига ноқонуний тўсқинлик қилиш билан боғлиқ бир қанча ҳолатлар юз берди. Хусусан, 2021 йилнинг февраль ойида Навоийда суд раиси “Учқудуқ” газетаси таҳририяти муҳарририга юборган мақоласи вақтида чоп этилмаганлиги юзасидан босим ўтказди [3]. Августда “Qalampir.uz” таҳририяти журналисти Феруза Нажмиддиновани таҳқирловчи видеомонтаж интернетда тарқалди [4]. Сентябрьда Юнусобод тумани прокуратураси ходими “Qalampir.uz” журналистининг касбий фаолиятини амалга оширишига тўсқинлик қилди [5]. Ноябрьда Сурхондарё вилоятининг Сариосиё туманида мактаб директори “Диёр24” журналистларининг фаолиятига қаршилик кўрсатиб, видеокамерасига шикаст етказган [6].

Юқоридаги ҳолатлардан маълум бўлмоқдаки, амалиётда қонуний журналистлик фаолиятига аралашиб ёки тўсқинлик қилишни бартараф этиш механизмларини кучайтириш, айниқса, ушбу тоифадаги қилмишлар учун жиноий ёки маъмурий жавобгарлик белгилаш зарурияти мавжуд.

Ҳақли равишда таъкидлаш керакки, сўнгги йилларда оммавий ахборот воситалари фаолиятининг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш, айниқса, журналистлик фаолияти ҳимоясини таъминлаш бўйича ваколатли давлат органлари томонидан бир нечта қонун лойиҳалари ишлаб чиқилди. Хусусан:

– 2018 йилда Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг муҳокамаси порталида эълон қилинган қонун лойиҳасида оммавий ахборот воситалари фаолиятига тўсқинлик қилиш, шунингдек, оммавий ахборот воситалари фаолиятига ҳар қандай кўринишда аралашиб ҳамда журналистнинг профессионал фаолиятини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини ҳар қандай шаклда бузиш учун **маъмурий жавобгарлик** белгилаш назарда тутилган[7].

– 2019 йилда Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталига журналистнинг қонуний профессионал фаолиятига тўсқинлик қилганлик учун **маъмурий жавобгарлик** белгилашга оид қонун лойиҳаси жойлаштирилган[8].

– 2020 йилда Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталига журналистлик фаолиятига аралашиш ва тўсқинлик қилиш учун **маъмурий жавобгарлик** белгилашга оид яна бир қонун лойиҳаси жойлаштирилган[9].

– 2021 йилнинг феврида Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталига жойлаштирилган янги таҳрирдаги Жиноят кодекси лойиҳасининг 184-моддасида журналистнинг қонуний фаолиятига тўсқинлик қилиш, яъни, уни бирон-бир ахборотни тарқатишга ёки тарқатмасликка мажбурлаш мақсадида ўз хизмат мавқеидан фойдаланиб, журналистга ёхуд унинг яқин қариндошига зўрлик ишлатиш ёки зўрлик ишлатиш билан қўрқитиш учун **жиноий жавобгарлик** белгилаш кўзда тутилган [10].

Аммо ушбу лойиҳаларнинг ҳеч бири ҳалигача қабул қилинмаган. Шу сабабли журналистлар профессионал фаолиятининг ҳимояси амалда етарли даражада таъминланмасдан қолмоқда.

Таъкидлаш лозимки, журналистлар хавфсизлигини таъминлаш давлат олдидаги долзарб вазифалардан бири эканлиги халқаро ташкилотларнинг тавсияларида ҳам таъкидланган.

Жумладан, **Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг** 2019 йил 18 декабрдаги резолюциясида Бош Ассамблея иштирокчи давлатларни хавфсиз ҳамда журналистлар ўз профессионал вазифаларини мустақил амалга оширишга имкон берадиган муҳитни қонунчиликда ва ҳуқуқни қўллаш амалиётида ташкил этишга чақирган [11].

Шунингдек, **Европа Комиссиясининг** 2021 йил 16 сентябрдаги Европа Иттифоқидаги журналистлар ва бошқа оммавий ахборот воситалари ходимларининг ҳимояси, хавфсизлиги ҳамда ҳуқуқларини таъминлаш бўйича тавсияларида давлат ҳокимияти органлари журналистларга нисбатан содир этиладиган жиноий таҳдидларни ҳисобга олган ҳолда сўз эркинлиги ва журналистлар хавфсизлигини таъминлашга қаратилган тегишли ҳуқуқий муҳитни шакллантириши лозимлиги назарда тутилган [12].

Бир қатор хорижий давлатлар қонунчилигида журналистлик фаолиятини ҳимоя қилиш юзасидан алоҳида жиноий жавобгарлик чоралари мавжуд.

Жумладан, **Грузия** Жиноят кодекси 154-моддасида [13], **Озарбайжон** Жиноят кодекси 163-моддасида[14], **Россия Федерацияси** Жиноят кодекси 144-моддасида [15], **Беларус Республикаси** Жиноят кодекси 198-моддаси [16], **Украина** Жиноят кодекси 171-моддасида, [17] **Қозоғистон Республикаси** Жиноят кодекси 158-моддасида, [18]

Қирғизистон Республикаси Жиноят кодекси 202-моддасида [19] журналистнинг профессионал фаолиятига қонунга хилоф равишда тўсқинлик қилиш, яъни уларни ахборот тарқатишга ёки тарқатишдан тийилишга мажбурлаш учун жиноий жавобгарлик назарда тутилган.

Бундан ташқари, **АҚШда** журналистга қасддан тан жароҳати етказиш ҳолатлари юзасидан алоҳида жиноий жавобгарлик белгилаш режалаштирилмоқда [20].

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда, таъкидлаш лозимки, журналистнинг профессионал фаолиятини ҳимоя қилишга қаратилган қонунчиликни такомиллаштириш бугунги кунда ҳал этилиши лозим бўлган долзарб масалалардан бири саналади.

Шу сабабли, қонуний журналистлик фаолиятига тўсқинлик қилишни бартараф этишга қаратилган ҳуқуқий механизмларни жорий этиш, айниқса, журналистнинг профессионал фаолиятига ноқонуний аралашганлик учун маъмурий ёки жиноий жавобгарлик белгилаш мақсадга мувофиқ.

ҲОЙДАЛАНИЛГАН ЭЛЕКТРОН РЕСУРСЛАР РЎҲАТИ

1. <https://rsf.org/en/ranking>.
2. <https://rsf.org/en/uzbekistan>.
3. <https://kun.uz/news/2021/02/08/navoiyda-sud-raisi-gazeta-muharririga-buyurtma-maqola-chiqarilmagani-uchun-tahdidli-xat-yolladi>.
4. <https://kun.uz/news/2021/08/08/qalampiruz-sayti-jurnalistiga-tuhmat-qilindi-bu-davlat-organlari-va-jurnalistlarning-keskin-etiroziga-sabab-boldi#0>.
5. <https://kun.uz/uz/news/2021/09/11/qalampiruz-jurnalistiga-tahdid-qilgan-prokuratura-xodimiga-chora-korilmadi-unga-odob-darsi-otilgan>.
6. <https://xabar.uz/jamiyat/surxondaryoda-maktab-direktori>.
7. <https://kun.uz/uz/27515983?q=%2Fuz%2F27515983>.
8. <https://regulation.gov.uz/uz/document/5679>.
9. <https://kun.uz/news/2020/01/14/jurnalistlik-faoliyatga-tosqinlik-qilganlik-uchun-javobgarlik-joriy-etiladi>.
10. <https://regulation.gov.uz/uz/d/29646>.
11. <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/74/157>.
12. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/recommendation-protection-safety-and-empowerment-journalists>.
13. <https://matsne.gov.ge/en/document/view/16426>.
14. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353&pos=1883;-37#pos=1883;-37.
15. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/4e55ae6b39c49996e745765a7f188b8cbe54fb0a/.
16. https://kodeksy-by.com/ugolovnyj_kodeks_rb/198.htm.
17. http://continent-online.com/Document/?doc_id=30418109#pos=1463;-26.

18. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226>.

19. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112309?cl=ru-ru>.

20. <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/4857/text>.

21. Расулев А.К. «Повышение качества и результативности юридического образования и науки». Фан ва таълим замонавий босқичда: ислохотлар ва стратегик йўналишлар: 16–23.

22. Расулев, Абдулазиз, and Сурайё Рахмонова. «Преступления в сфере информационных технологий и безопасности: детерминанты и предупреждение». Общество и инновации 1.1 (2020): 200–209.